

Прогулянка дідька

Григорій Данилевський

Це було роки два тому, в кінці зими, я найняв у Петербурзі ввечері візника на Васильївський острів. Дорогою я розговорився з візником, побачивши, що його кремезний вороний кінь при в'їзді на Палацовий міст уперся і почав крутити санками.

- Що з ним? - запитав я візника. - Ще чого доброго перекине сани...

- Не бійтеся, ваша милість, - відказав візник, смикаючи коня за вудила і обережно спрямовуючи на міст.

- Щось із ним не в порядку.

- Та так... дідько його візьми!

- Що з ним сталося? Може, хлопчиська ваші їздили і не вберегли?

- Біс пожартував! - відповів зовсім не жартома візник: - Нечиста сила пожартувала.

- Який біс? Яка нечиста сила?

- Хіба не бачите, що його усе тягне ліворуч з мосту на набережну?

Я став розпитувати, і візник, молодий хлопець років двадцяти двох, русявий, ставний і тямущий, оповів:

"Місяць тому я стояв з оцим конем на набережній біля кам'яниці за сенатом. От я стою та стою, ніхто мене не гукає, то я й забився у сани і задрімав. Була, либонь, друга година ночі. Це я добре запам'ятав, бо почув, як на фортеці бив дзиґар. І тут чую - хтось трясє мене за плече, я вистромив голову з-під повсті і бачу: брама банку відчинилася, а на ґанку стоїть високий, в багатому хутрі, теплій шапці і з червоною стрічкою на шиї пан. З себе рум'яний і сивий, а біля саней - швейцар з ліхтарем.

- Вільний? - запитав мене швейцар.

- Вільний, - відповів я.

Пан сів у сани і сказав:

- На Волкове кладовище.

Привіз я його до цвинтарної загорожі, пан вийняв гаманця, кинув мені нового карбованця і пройшов в хвіртку.

- Накажете чекати? - запитав я.

- Завтра о тій самій порі і на тому самому місці.

Наступної ночі я знову стояв на набережній біля брами, і знову о другій ночі засвітилося світло, вийшов пан, і швейцар його підсадив у сани.

- Куди? - питаю. - Туди ж, на Волкове.

Привіз я і знову одержав карбованця...

І так-то я возив того пана цілий місяць. Та скільки не придивлявся, але куди він саме йде на кладовище не розібрав... як тільки під'їде, сторож зніме шапку, відчинить йому хвіртку і пропустить; пан увійде у хвіртку, пройде трохи у напрямку церкви... і раптом - нема його! Мовби запався межи могил.

"Ну, гаразд! - думаю собі. - Що б він там не робив, яке нам діло? Гроші платить і

добре".

Та воно б так все і йшло добре – ані я пану слівце, ані він мені. Та помітили наші хлопці, що господар занадто вже мною задоволений, а сам я справив собі нового кожуха, та й ну чіплятися до мене. Ну, я за могоричем у корчмі все їм і розповів. А там сидів якийсь пан – певно, чиновник. Вислухав мене та й каже:

– Я б на твоєму місці повівся обережніше. Хтозна чи не возиш ти дідька або просто сказати – біса... Ти його грошей без хреста тепер не бери; спершу перехрестися, а тоді і приймай.

– Так як же пізнати біса? – питаю урядовця.

– А це як будеш їхати проти місяця, то подивися – чи падає від того пана тінь. Якщо тінь є – то людина, а без тіні – біс...

Збентежив мене цей чиновник. Думаю: ну, чекай, сьогодні ж уночі виведу його на чисту воду. Став я знову під банком. Вийшов з під'їзду пан, і я його повіз, як завжди; останнім часом вже й не питав – знав, куди везти...

Виїхали ми від сенату, перетинаємо площу коло Кінногвардійського бульвару. З бульвару яскраво світив місяць. Тут я і спробував непомітно озирнутися через ліве плече, щоб побачити чи є у того дивного пана тінь. Та тільки-но я хотів повернув голову, як він хап мене за плече...

– Не хочеш, – каже, – возити мене по честі, то більше возити не будеш. Ти ніколи не дізнаєшся, хто я такий...

Я так і завмер. Дивуюся: ну, як він міг прочитати мої думки? От я і відповідаю:

– Ваше благородіє, я не на вас озирався...

– На мене, – каже, – тільки пам'ятай, ніколи тобі мене не розпізнати.

Отак я і протремтів усю дорогу до Волкового від страху. Приїхали ми туди, пан знову кинув карбованця.

– Накажете завтра? – питаю.

– Ні, – відповів, – більше мене ніколи у житті не будеш возити...

З тими словами він пішов і зник між могилами, розвіявшись, мов дим.

Що за жарти? – думаю. Виїхав я знову наступної ночі на набережну, простояв до ранку, – ніхто не вийшов. Бачу, двірники метуть банківський тротуар. Я до них:

– Хто, – питаю, – тут живе?

– Нікого, – відповідають, – немає тут, окрім швейцара. Вранці приходить панство на службу, а до обіду розходяться; квартир тут нема. Це ж банк.

Що за мана? Виїхав я на другу ніч – знову нікого. Заїхав до двірника, питаю, а той те ж саме, – видно, каже, тобі приснилося.

Дочекався я ранку, вийшов швейцар. Я його відразу упізнав. Починаю розпитувати, – а він навіть розсердився, трохи не жене в ший: я тебе, каже, ніколи й не бачив, забирайся. Які тут мешканці? Ніхто звідси не виходив і нікого ти не возив. Все це тобі приверзлося або здуру, або зі сну, а точніше з п'яної голови...

Простояв я ще ніч, вранці поїхав на Волкове. Спробував потолкувати зі сторожами, але всі відреклися: знати тебе не знаємо, нікого ти не привозив, бачимо тебе вперше.

Нам суворо заборонено кого-небудь ночами на цвинтар пускати...

Тим це і скінчилося, з тієї пори я не їжджу більше на набережну. Добрий був заробіток, але скінчився. Одна біда – кінь розбзикався, ото його так і тягне знову туди... А що воно за okazія була в мене з тим банківським паном – ніяк не второпаю..."

– І це все правда?

– Сута правда! Ось вам хрест святий! – перехрестився візник.

А на прощання додав тільки одне: мабуть, в тому місці похоронений хто-небудь без хреста, ось він, сердешний, і мучиться та все їздить на кладовище до інших небіжчиків похованих, як слід, по вірі.